

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра світової економіки

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

СТРАХУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ

(на матеріалах АТ Банк Альянс, м. Київ)

Студента 5 курсу, 43 групи,
спеціальності 291 «Міжнародні
економічні відносини»
спеціалізації «Міжнародний бізнес»

Савченка
Артема
Олександровича

_____ (підпис)

Науковий керівник
доктор економічних наук,
доцент

Бохан
Аліна
Василівна

_____ (підпис)

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук,
доцент

Лежешкокова
Вікторія
Геннадіївна

_____ (підпис)

Київ 2022

АНОТАЦІЯ

Савченко А.О. Страхування міжнародних комерційних операцій (на матеріалах АТ Банк Альянс). Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини», спеціалізацією «Міжнародний бізнес». Київський національний торговельно-економічний університет, 2022.

Випускна кваліфікаційна робота присвячена актуальній проблемі страхування міжнародних комерційних операцій. У роботі розкрито основи страхування міжнародних комерційних операцій.

У першому розділі здійснено критичний огляд вітчизняної та зарубіжної літератури щодо проблематики страхування ризиків міжнародного підприємництва. Також визначити теоретичні основи страхування міжнародних комерційних операцій.

У другому розділі здійснено аналіз міжнародних комерційних операцій українських підприємств та запропоновано напрями вдосконалення системи страхування комерційних операцій на зовнішніх ринках.

Ключові слова: страхування, комерційна операція, експортна діяльність, міжнародний бізнес, бізнес-середовище, експортно-кредитне агентство.

ANNOTATION

Savchenko A. O. Insurance of international commercial transactions (based on JSC Bank Alliance). Final qualification paper for a master's degree work for the bachelor's degree in "International Economic Relations", specialization "International Business". Kyiv National University of Trade and Economics, 2022.

The final qualifying work is devoted to the topical issue of insurance of international commercial transactions. The paper reveals the basics of insurance of international commercial transactions.

The first section provides a critical review of domestic and foreign literature on the issues of international business risk insurance. Also determine the theoretical foundations of insurance of international commercial transactions.

The second section analyzes the international commercial operations of Ukrainian enterprises and suggests ways to improve the system of insurance of commercial operations in foreign markets.

Keywords: insurance, commercial operation, export activity, international business, business environment, export credit agency.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАХУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ	5
1.1. Критичний огляд вітчизняної та зарубіжної літератури щодо проблематики страхування ризиків міжнародного підприємництва	5
1.2. Теоретичні основи страхування міжнародних комерційних операцій.....	11
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ	
2.1. Аналіз міжнародних комерційних операцій українських підприємств.....	17
2.2. Напрямки вдосконалення системи страхування комерційних операцій українських підприємств на зовнішніх ринках	22
Висновки до розділу 2.....	29
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33

ВСТУП

Актуальність теми. З огляду на світовий досвід видно, що в усіх державах із розвинутою ринковою економікою страхування займає суттєву роль в регулюванні відтворювальних процесів для всіх груп підприємців. Страхування забезпечує безупинність розвитку економіки та концентрацію інвестиційних ресурсів. Дуже складна економічна ситуація всередині України за нинішнього етапу розвитку в поєднанні із посиленням конкурентної боротьби на світових товарних ринках та збільшенням протекціонізму зі сторони традиційних ринків збуту зумовили гостру потребу в активізації застосування в нашій країні механізмів фінансової підтримки експорту шляхом страхування міжнародних комерційних операцій.

Аналіз рівня розробленості теми. Питанням страхування міжнародних комерційних операцій присвячено багато робіт українських дослідників, зокрема таких як: О. М. Кальченко, О. П. Гетманець, О. І. Панченко, О. М. Шуміла, А. А. Чорна, І. Є. Голубій, П. О. Скок, І. Д. О. Сєдова і О. Лазнева та інші. Не недооцінюючи вагомість напрацювань вказаних дослідників в процесі досліджування визначеної проблеми, питання вдосконалення системи страхування міжнародних комерційних операцій підприємства-суб'єкта міжнародного бізнесу, зокрема на прикладі певного суб'єкта господарювання вивчене недостатньо, що обумовило актуальність теми роботи.

Метою дослідження є: визначення особливостей здійснення страхування міжнародних комерційних операцій.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання:**

- здійснити критичний огляд вітчизняної та зарубіжної літератури щодо проблематики страхування ризиків міжнародного підприємництва;
- визначити теоретичні основи страхування міжнародних комерційних операцій;
- здійснити аналіз міжнародних комерційних операцій українських підприємств;
- запропонувати напрями вдосконалення системи страхування комерційних операцій на зовнішніх ринках.

Об'єкт дослідження – є суспільні відносини, що розглядаються в контексті

здійснення страхування міжнародних комерційних операцій.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти страхування міжнародних комерційних операцій.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: статистичні методи – з метою обробки статистичних даних і визначення шляхів вирішення визначених проблем; метод порівняння; метод теоретичного узагальнення – з метою формулювання теоретичних висновків і власної думки яка стосується проблеми дослідження базуючись на отриманій інформації; метод моделювання – з метою пошуку оптимальних напрямків діяльності досліджуваного підприємства; методи аналізу та синтезу – з метою аналізу показників фінансового стану на досліджуваному господарюючому суб'єкті із подальшим окресленням пріоритетних напрямків його удосконалення.

Інформаційне забезпечення дослідження: науково-фахові статті, монографії, інтернет-ресурси, законодавчі постанови й акти, навчальні посібники українських й закордонних вчених в галузі міжнародних економічних відносин.

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАХУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1. Критичний огляд вітчизняної та зарубіжної літератури щодо проблематики страхування ризиків міжнародного підприємництва

Страхування як економічна категорія є невід'ємною складовою сучасного суспільного життя й ринкової економіки. Західні дослідники наголошують, що термін страхування має латинське походження та в перекладі означає безтурботний. Англійська назва даного терміну «insurance» дослівно перекладається як убезпечення. Єдиної позиції щодо природи страхування досі не існує — ще з початку ХХ ст. науковці намагаються зрозуміти його складну суть. Визначення сутності "страхування", "страхової діяльності", "страхових послуг" має досить дискусійний характер. Відомий німецький теоретик А. Манес зазначав, що страхуванню у народному господарстві відведено видатне місце, адже воно у всіх своїх видах є зручним і надзвичайно доцільним способом забезпечувати матеріальний добробут людини [1].

Звертаючись до словникової літератури, можна виділити декілька тлумачень терміну "страхування". У тлумачному словнику української мови слово "страхувати" висвітлюється як "уберігати кого-небудь від нещасного випадку при виконанні або здійсненні чогось"; "уберігати кого-небудь, що-небудь від чогось небажаного, неприємного" [3]. У словнику С. Ожегова "страхувати" роз'яснюється як "забезпечувати від можливого збитку шляхом періодичних внесків спеціальному товариству (закладу), яке виплачує грошове відшкодування у разі такого збитку" [4]. В. Даль пояснює значення терміну "страхувати" як "віддавати кому-небудь на страх"[5].

Страхування — це процес, дія, основна мета якого — захист інтересів фізичних та юридичних осіб від небезпек. Розуміємо, що мета страхування завжди одна, але механізм її досягнення різний. Страховий захист на комерційних засадах

пропонують страхові компанії. Страхувальник, сплачуючи премію, забезпечує собі у разі настання події, обумовленої договором чи законом, суму виплати з боку страхової компанії, яка несе певний обсяг відповідальності. Страхування, яке здійснюється страховими компаніями, займає особливе місце у народному господарстві, становить певну частку ВВП країни, впливає на різні сторони економічного життя.

У зв'язку з цим, не можна виділити єдиного сенсу терміну страхування, бо складність дослідження полягає саме в тому, щоб виявити його сутність у такому тлумаченні, яке ввібрало б та пояснило усі його характеристики. На мою думку це неможливо.

У сьогоденні страхування є важливою деталлю вітчизняної та міжнародної економіки. В останні роки більшість великих страхових компаній вирізняються динамічним розвитком, який зумовлений як специфікою цього виду бізнесу, так і поступовою перебудовою самої системи страхування в Україні. Розвиток страхового ринку і використання його в інтересах розвитку національної економіки в умовах її інтеграції у світове економічне співтовариство та посилення процесів глобалізації є важливим завданням на сьогоднішній день. Формування ефективної страхової системи з метою підвищення її впливу на процес суспільного відтворення вимагає вирішення низки питань як структурованого характеру, пов'язаних із визначенням місця і ролі страхування та страхових фондів у фінансовій системі нашої держави, так і практичного, метою яких є розробка концепції функціонування та розвитку фінансових підсистем, що входять до складу цілої страхової системи.

Єдиного пояснення сутності категорії «ризик» не існує, оскільки це доволі складне явище, що має багатоаспектні, а інколи протилежні реальні основи. Наприклад В. В. Вітлінський описує ризик як економічну категорію, що відображає особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами і невикористаними можливостями [2]. У працях Н. М.

Внукової, В. І. Успенко та Л.В. Временко ризик висвітлюють як небезпеку виникнення непередбачених витрат у зв'язку із випадковими обставинами змін економічної діяльності [7]. В. Базилевич пояснює ризик в бізнес середовищі як потенційну можливість (небезпеку) настання ймовірної події або сукупності подій, що призводять до прямих матеріальних збитків; ймовірність недоотримання прибутку або доходу [6]. Отже, ризик – це певна ймовірність настання таких подій, які можуть мати як позитивний характер дії, так і негативний, що може проявитися у недоотриманні прибутку або отриманні збитку.

У зарубіжній теорії, страхування трактується в абстрактній формі, що задовольняє незмінність сутності цієї категорії в різних умовах розвитку суспільства. Це трактується існуванням страхування, як економічної категорії, природа і сутність якої не залежать від політичної чи економічної системи. Суть страхування трактується, виходячи з того, кому воно відшкодовує збитки або потреби і чий інтереси задовольняє. Найпоширенішими серед таких теорій є: теорія страхування як відшкодування майбутнього збитку від випадкових та непередбачуваних подій; теорія страхування як задоволення майнових потреб, що виникають у результаті випадкових подій.

Велика кількість вітчизняних науковців пояснює страхування як економічні відносини з утворенням страхового фонду за рахунок платежів юридичних та фізичних осіб до спеціальних цільових фондів, що призначені для виплати страхового відшкодування і страхового забезпечення у заздалегідь обумовлених договорами страхування розмірах при настанні прописаних договором подій, що призвели до майнового збитку, втрати прибутку або матеріальної відповідальності особи, яка уклала договір.

Також, страхування розглядається як дійовий інструмент управління ризиками, попередження їх настання та зниження можливих негативних наслідків. Деякі автори описують суть страхування як систему економічних відносин, в якій страхувальник, сплачуючи страхові внески, забезпечує використання на відшкодування збитків від різних непередбачених явищ (ризиків), прописаних договором страхування або законом, а страховик, який несе відповідальність,

активно розміщує резерви здійснює превентивні заходи щодо зменшення наслідків ризику, а за необхідності перестраховує частину ризиків.

З наведених в економічній літературі визначень економічного поняття страхування можна зробити такі узагальнення:

- страхування - це, переважно, двосторонні економічні відносини, головними суб'єктами яких є страховик та страхувальник;
- страхування - це спосіб забезпечення виконання зобов'язань;
- страхування - це окрема економічна наука, яка має свій предмет і спеціальні методи дослідження;
- економічні відносини в процесі страхування мають грошову форму вираження;
- страхування – це соціально-економічний інститут, який виражає реально існуючі страхові відносини між державою, підприємствами, організаціями й установами різних форм власності, підприємцями та населенням.

З урахуванням цих міркувань економічна сутність страхування як економічної категорії може бути визначена так: це система економічних, замкнута, перерозподільних відносин, що охоплюють, по-перше, утворення за рахунок внесків фізичних та юридичних осіб спеціального фонду коштів, по-друге, його використання для відшкодування майнових збитків унаслідок стихійних лих та інших випадкових явищ, а також для надання громадянам допомоги при настанні різних ситуацій в їх житті.

Офіційно, відповідно до закону України про страхування - «Страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [8].

Спеціалізовані джерела визначають міжнародне страхування, як соціально-економічну систему, яка відповідає за формування з страхових внесків спеціальних

фондів, призначених для виплат за страховими випадками у зв'язку з існуючими економічними і зовнішньополітичними ризиками. Основним питанням у майже всіх наукових працях про страхування ризиків у міжнародному підприємстві є питання страхування фінансових ризиків, адже це один з найважливіших чинників бізнесу. Фінансові ризики – це ризики управління фінансовими потоками підприємства, ризики економічної нестабільності, зміни цін на різну сировину, ризики податкової мінімізації тощо. Фінансова складова будь-якого міжнародного бізнесу є фундаментом його існування. Страхування фінансових ризиків є одним із найпоширеніших у світовій практиці і здійснюється у 95 відсотках зі 100. Фінансовий ризик для бізнесу може складатися з кредитного ризику – також відомий як ризик дефолту – це небезпека, пов'язана з позичанням грошей, коли позичальник не зможе погасити кредит [9]. При страхуванні будь-якої компанії, що діє на міжнародному ринку, всі можливі ризики включають в договір. В таблиці 1.1 наведено класифікацію основних видів ризиків міжнародного підприємства.

Водночас це новий вид страхування в Україні, адже більш відомими для нас є медичне та майнове страхування. Страхування є найбільш дієвим способом хеджування фінансового ризику та найчастіше визначає фінансові результати діяльності компанії. В умовах нестабільного сучасного економічного середовища саме страхування фінансових ризиків є дієвим способом досягти стабільності економічних результатів. Фінансові ризики виникли з появою грошового обігу між двома та більше учасниками ринкових відносин та так званих відносин «позичальник – кредитор». Згідно з класичною економічною наукою, ризик – це можливість відхилення результатів діяльності підприємця від запланованих, а фінансовий ризик трактується як ризик, що виникає під час здійснення фінансової діяльності або укладання будь-яких фінансових угод, коли валюта, цінні папери або грошові кошти виступають як товар. Один з найсерйозніших прикладів міжнародного ризику на сьогодні є здоров'я. Пандемія зачіпає всі життєво важливі системи нашого суспільства – від продовольчого забезпечення, економічної та фінансової системи, системи освіти до культурного та соціального життя. І не лише в деяких кризових районах, а й у всьому світі.

Класифікація основних видів ризиків в міжнародній діяльності підприємства

Ризик країни	Ризик країни чи суверенний ризик (політичний ризик) характеризує залежність діяльності контрагентів від соціально-економічної та політичної ситуації в їхніх країнах. Суверенні ризики неможливо передбачити за допомогою теорії ймовірності, тому їх не страхують..
Митний ризик	Митний ризик пов'язаний із виникненням проблем при процедурі митного оформлення. Можливі труднощі з вчасним та повним поданням правильно заповнених документів митному брокерові, з отриманням дозволу на вивезення товару за кордон, а також труднощі після отримання цього дозволу (наприклад, неочікувана заборона на вивезення товару внаслідок неправильного оформлення митних документів). Цей ризик, як правило, не страхують.
Валютний ризик	Валютний ризик пов'язаний із істотними змінами валютних курсів між датою укладення контракту і датою здійснення імпортером платежу за контрактом, а також із можливим зростанням інфляції, що призводить до зниження курсу національної валюти стосовно валюти контракту. Для попередження негативних наслідків валютного ризику контрагенти з різних країн застосовують, як правило, хеджування.
Ризики міжнародного маркетингу	Ризики виникають унаслідок неефективної діяльності спеціаліста з маркетингу. До таких відносять: – помилковий вибір цільового сегмента; – розроблення неефективних заходів для просування продукції підприємства на світовий ринок; – помилковий розрахунок цін на продукцію підприємства тощо.
Ризики міжнародних перевезень	Відносять: – ризик, пов'язаний із форс мажорними обставинами; – ризик, пов'язаний із частковим пошкодженням чи повною втратою товару при його транспортуванні; – ризик, пов'язаний із експедиторською компанією тощо.
Ризик міжнародного контракту	Пов'язані зі збитками внаслідок неналежного укладання контракту, наявністю у ньому помилкових чи невігідних пунктів тощо. До таких відносять: – втрати внаслідок невідповідності кількості та якості товару умовам контракту; – втрати внаслідок порушення термінів поставки товару; – неправильні умови упакування і маркування товару тощо
Ризики, пов'язані з іноземним контрагентом	Ризики пов'язані з іноземним контрагентом, до яких відносять: – зіткнення з одноденною фірмою; – зіткнення з шахрайськими організаціями; – виникнення проблем та збитків у зв'язку з недобросовісністю іноземного контрагента тощо.
Ризики міжнародного конкурентного середовища	Ризики міжнародного конкурентного середовища, тобто функціонування на світовому ринку певного товару великих конкуруючих корпорацій, що, як правило, ускладнює вихід на даний ринок підприємством малого та середнього бізнесу.

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Впродовж пандемії уряди приймають диференційовані рішення щодо зміни системи управління соціальними ризиками. Кожна із прийнятих стратегій має далекосяжні наслідки, повний обсяг яких стане очевидним лише з часом. Вплив на економіку вже величезний. Світові уряди розпочали масштабні заходи допомоги

для стабілізації економіки та фінансових ринків. Але, як зазначалося, ці заходи призводять до виникнення та посилення наслідків соціальної ізоляції, що спонукає до відновлення суспільного життя з метою пом'якшення негативних наслідків для економіки. Ризики невжиття будь-яких або неадекватних контрзаходів для захисту населення мають бути зважені з ризиками, які становлять втручання у всі сектори суспільства: енергетика, інфраструктура, харчування, транспорт тощо.

1.2. Теоретичні основи страхування міжнародних комерційних операцій

Протягом останніх років вітчизняна економіка пережила черговий спад пов'язаний зі світовою фінансовою кризою. Протягом цього часу стрімко зменшилися усі показники ефективності як економіки загалом, так й кожного суб'єкта господарювання окремо. Особливо істотно даний факт віддзеркалився на розмірі зовнішнього торговельного сальдо нашої країни, в той же час в першу чергу через зменшення темпів обсягів експорту порівнюючи із показниками імпорту. Таким чином на сьогоднішній день одним із пріоритетних напрямків відновлення економіки після кризи для нашої країни є формування ефективного механізму розвитку та реалізації експортного потенціалу. Одним із пріоритетних заходів задля вирішення даного завдання являється удосконалення системи страхування експортних операцій від можливих ризиків. Таким чином з'являється потреба чітко визначити специфічні риси функціонування даної системи в Україні і за кордоном, сформулювати ключові проблеми і перспективи її розвитку в подальшому.

Розглянемо трактування, котрі пропонують українські й зарубіжні дослідники з метою з'ясування сутності поняття «страхування експортних операцій».

А. А. Чорна доцільно визначає, що «страхування експортних операцій являє собою специфічний вид страхування відповідальності, який здійснюється з метою запобігання можливих збитків від втрати або часткової втрати відвантажених експортних товарів на шляху від місця відправлення до місця призначення» [34]. Дослідниця акцентує увагу на тому, що об'єктом страхування в той же час може

бути не тільки товар (вантаж), але й очікуваний прибуток, транспортні витрати, комісія. Під час реалізації зовнішньоекономічних операцій цей вид страхування являється обов'язковим.

Як вважає І. Є. Голубій, страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності «охоплює комплекс видів страхування, що забезпечують захист інтересів вітчизняних і зарубіжних учасників тих чи інших форм міжнародного співробітництва» [11].

На думку О. М. Шуміла і О. П. Гетманець вважають, що «міжнародні страхові операції – це система господарських зв'язків між національними економіками різних країн по реалізації страхового фонду» [19].

У ст. 15 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зазначено, що «страхування зовнішньоекономічних операцій в Україні здійснюється комерційними страховими компаніями (державними, акціонерними, іноземними, змішаними, кооперативними та іншими), а також іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, до статутного предмету діяльності яких входять страхові операції (страхування)» [24].

Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності може самостійно здійснювати вибір страхової компанії (страхувача). Страхування міжнародних комерційних операцій зі сторони суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності проходить у нашій країні на договірних засадах та являється добровільним.

У наш час в Україні страхування експортних кредитів, зовнішньоекономічних договорів (контрактів) й інвестицій здійснюється Експортно-кредитним агентством [20].

Відповідно до О. І. Лазневої, ризики неплатежу в експортному кредитуванні діляться на дві основні групи: політичні ризики (небезпеки пов'язані з військовими діями, зміною політики держави тощо) та економічні (можливе випадкове зниження або втрата доходів, грошових коштів, майнових цінностей підприємця, які мають місце за умов невизначеності, нестачі інформації щодо стану ринку, неможливості точно передбачити його тенденцій) [15, с. 136].

Згідно із законодавством України, діють різні способи зменшення ризиків, пов'язаних із проведенням експортно-імпорتنих операцій, а саме: банківські інструменти страхування ризиків (гарантія, акредитив й т. ін.) та страховки, насамперед спеціальних страхових товариств, до котрих належить:

- застосування документарного акредитива;
- страхування експортного комерційного кредиту [24].

В Законі «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 N 1792-VIII) зазначено, що «страхування експортних кредитів – це страхування відповідальності позичальника (українського експортера, іноземного покупця або банку іноземного покупця) перед банком-кредитором, пов'язаної з невиконанням умов кредитного договору» [20].

Під експортними кредитами дослідники розуміють кредитування у вигляді розстрочки чи відстрочки оплати товарів (послуг, робіт), передбачених угодою сторін при експорті товарів, якщо це не заборонено законодавством та не суперечить суті зобов'язання. Цей вид страхування виконує функцію стимулювання експорту товарів, послуг та робіт, більш того заохочення іноземних інвестицій [46].

В залежності від терміну експортні кредити поділяють на види (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Види кредитування експортерів залежно від терміну

Вид експортного кредиту	Строк надання кредиту	Призначення виду експортного кредиту
Короткостроковий	до 1 року	Для кредитування експорту сировини і споживчих товарів
Середньостроковий	від 1 до 5 років	Для кредитування експорту обладнання і машин
Довгостроковий	понад 5 років	Для кредитування експорту інвестиційних товарів та великих проєктів

Джерело: [32, с. 174]

Основною перевагою механізму страхування експортних кредитів являється можливість суттєво зменшити вартість кредиту. До того ж, до переваг страхування експортних кредитів за участі держави відносять такі (рис. 1.1):

- - відсутність потреби у відволіканні власних оборотних коштів підприємства-експортера
- - більш низьку вартість ресурсів, ніж за кредитування «власними засобами» банку
- - можливість одержувати зв'язане фінансування на оплату авансових платежів контрагенту за рахунок короткострокового документарного кредиту
- - можливість оптимізувати фінансові потоки через наявність наперед узгодженого графіку платежів;
- - мінімізація ризиків та витрат завдяки застосуванню кваліфікованої допомоги фахівців банку
- - можливість встановлення пільгового періоду до шести місяців та розстрочок погашення кредиту до 8,5-10 років

Рис. 1.1. Провідні переваги страхування експортних кредитів

Джерело: побудовано автором за даними [15, с. 137]

Основна увага в процесі вивчення питання страхування експортних операцій має бути направлена якраз на роль держави у цій діяльності. З метою стимулювання експорту держава нерідко використовує страхування експортних кредитів, котре здійснюється за допомогою напівдержавних і державних організацій, а також шляхом доручень та гарантій уряду. В більшості країн основна увага присвячується розвитку системи страхування ризиків експортної діяльності саме за державної підтримки задля захисту від ризиків учасників зовнішньоекономічної діяльності.

С. М. Черепанич говорить щодо того, що «державні агентства – найбільш надійні страховики експортних кредитів у сфері зовнішньої торгівлі. Це пояснюється більшою фінансовою потужністю держави і ширшими можливостями через укладання міждержавних договорів для погашення платежів» [33, с. 31].

Міжнародний досвід вказує на ефективність діяльності установ із підтримки експорту різних форм власності (табл. 1.3).

Види і приклади світових експортно-кредитних агентств (ЕКА)

Вид ЕКА	Приклад
Державні	Експортно-імпортний банк (Eximbank) – США, Японська компанія страхування експорту та інвестицій (NEXI), Департамент гарантії експортних кредитів (ECGD) – Велика Британія, Китайське експортно-страхове агентство Sinosure
Приватні	«Гермес» (Euler Hermes) – Німеччина, «Атрадіус» (Atradius) – Голландія, Компанія страхування зовнішньої торгівлі (Coface) – Франція
Змішані	SBCE (Бразилія), CESCE (Іспанія), SEK (Швеція), ECGE (Єгипет)

Джерело: [35, с. 99]

Згідно з твердженням І. О. Лазневої, пропонується виділяти на ринку страхування експортних кредитів економічно розвинених країн таких головних учасників-страховиків:

1) міжнародні об'єднання (асоціації, клуби) страховиків експортних кредитів (ключові цілі їхньої діяльності полягають в створенні і використанні узгоджених умов страхування експортних кредитів, обмін експертними знаннями, інформацією, консультуванні своїх членів);

2) приватні страховики експортних кредитів, які займаються страхуванням та наданням гарантій від власного імені (страхові компанії, які входять в міжнародні групи страховиків експортних кредитів, та дрібні національні страховики);

3) державні агентства (напівдержавні компанії чи компанії, уповноважені державою і котрі діють від її імені), які займаються страхуванням експортних кредитів та наданням гарантій від імені держави [15, с. 136].

Необхідно відзначити, що ЕКА успішно діють в майже 100 країнах світу. Найбільш відомі серед них – це Sinosure (Китай), Eximbank (США), SEK (Швеція), NEXI (Японія), CESCE (Іспанія), Euler Hermes (Німеччина), SBCE (Бразилія), Atradius (Нідерланди), COFACE (Франція) [32, с. 175].

О. М. Кальченко та О. І. Панченко, ґрунтуючись на проведеному дослідженні практики розвинених країн світу, зауважують, що з метою активізації експортної діяльності українських товаровиробників потрібно сформуванню систему страхового захисту експортних кредитів із державною підтримкою [46].

Необхідно відзначити, що діяльність ЕКА може мати як позитивні, так й негативні моменти. Оскільки, маючи підтримку ЕКА, експортери стають більш схильні до ризикованих операцій, до того ж ЕКА може почати субсидувати робочий капітал і кредити, більш того може брати на себе ризики зовнішніх агентів замість розвитку місцевих експортних потужностей і банків. На думку О. І. Лазневої, з метою мінімізації негативних наслідків діяльності ЕКА, обов'язковою умовою їх функціонування має бути їх прибутковість [16, с. 82].

Таким чином, підіб'ємо підсумки, страхування експортних операцій являє собою специфічний вид страхування відповідальності, який реалізується задля запобігання можливих збитків від втрати чи часткової втрати відвантажених експортних товарів на шляху від місця відправлення до місця призначення.

Міжнародний досвід вказує на ефективність діяльності установ з підтримки експорту різної форми власності. В багатьох країнах головна увага акцентується на розвитку системи страхування ризиків експортної діяльності за державної підтримки задля захисту від ризиків учасників зовнішньоекономічної діяльності, однак також поширені й приватні ЕКА.

Висновки до розділу 1

Можемо підсумувати, страхування експортних операцій являється специфічним видом страхування відповідальності, який реалізується задля запобігання ймовірних збитків від часткової втрати чи втрати відвантажених експортних товарів на шляху від місця відправлення до місця призначення.

Міжнародний досвід вказує на ефективність діяльності установ із підтримки експорту різної форми власності. В багатьох державах головна увага акцентується на розвитку системи страхування ризиків експортної діяльності за державної підтримки задля захисту від ризиків учасників зовнішньоекономічної діяльності, проте також поширені й приватні ЕКА.

РОЗДІЛ 2

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

2.1. Аналіз міжнародних комерційних операцій українських підприємств

Для оцінки факторів розвитку експортної діяльності України варто охарактеризувати особливості становлення зовнішньоторговельних відносин, вплив на них зовнішніх та внутрішніх політичних та економічних умов економічного розвитку, тощо. Серед низки факторів, що визначали тенденції а темпи розвитку експортної діяльності України в XXI ст. можна виділити такі: історичні, геополітичні, економічні, технологічні, соціальні, тощо. Розглянемо детальніше вплив кожного фактору на формування експортного потенціалу вітчизняної економіки.

Україна у XXI ст. є незалежною та молодою державою, на розвиток зовнішньої торгівлі якої значний відбиток було накладено історичним розвитком. Входження країни до складу СРСР у XX ст. вплинуло на формування відповідної економічної інфраструктури, орієнтованої переважно на внутрішній ринок. Після розпаду СРСР Україна отримала у спадок досить потужну, але повністю розбалансовану економічну систему, яка не була здатною витримувати конкуренцію на світовому ринку, що призвело до занепаду багатьох галузей господарського комплексу. Також, архаїчна структура зовнішньоекономічних зв'язків, яка була спрямована переважно на країни СНД, гальмувала перспективи розвитку вітчизняного експорту на початку 2000-х років. Так, приміром, частка Російської Федерації та інших країн СНД у зовнішньоторговельному обороті України коливалася в межах 38-45% (рис. 2.1). Наведені тенденції не дозволяли вітчизняним підприємствам формувати усталену зовнішньоекономічну стратегію, яка б орієнтувалася на більш диверсифіковані ринки країн ЄС, Азії, Північної та Латинської Америки. Однак, варто також відзначити, що за 2001-2010 роки частка

країн СНД у структурі експорту України мала хоч і дуже повільну, але поступову тенденцію до зниження.

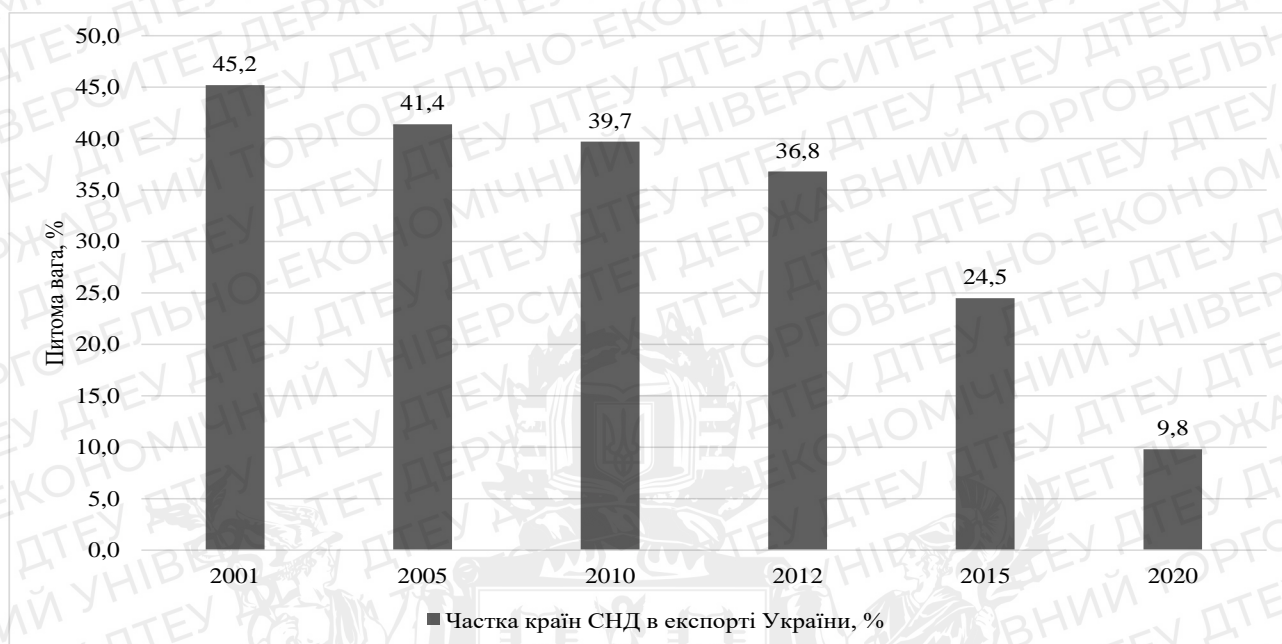

Рис. 2.1. Частка країн СНД у структурі експорту України за 2001-2020 рр., %

Джерело: [29]

Варто також відзначити, що до 2014 року зовнішньоекономічний вектор розвитку експорту України був спрямований переважно на країни СНД, а орієнтація експорту на ринки країн ЄС та Азії розвивалася досить повільними темпами, що було зумовлено переважно відсутністю економічних реформ по відношенню до багатьох ключових секторів економіки.

Геополітичний фактор розвитку експортної діяльності також переважно спрямований у історичний ракурс пострадянського минулого, відголоски якого відчутні навіть і по нині. Так, варто звернути увагу на проблему участі України у міжнародній торгівлі енергоресурсами та її роль як транзитера газу до ЄС. Фактично, послуга з транзиту газу дозволяла приносити до бюджету країни у минулі роки від 2 до 3 млрд.дол. експортної виручки. У зв'язку з введенням у дію Північного потоку 2 можливість та перспектива надання послуг з транзиту газу Україною знаходиться під великим питанням, яке переважно сформульоване в геополітичному контексті.

В інших напрямках вплив геополітичного фактора зумовлюється специфікою виходу України на зовнішні ринки металопрокату. Війна на Сході України та втрата контролю над частиною території спричинила зменшення виробничих потужностей та, відповідно, зниження обсягу експортної виручки від торгівлі металом.

Фактор економічного розвитку є одним з визначальних у налагодженні експортної діяльності. Деякі ключові показники економічного розвитку України наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Деякі ключові показники економічного розвитку України у 2010-2020 рр.

Макроекономічні показники	Роки					Відхилення за 2010-2020 рр.	
	2010	2015	2018	2019	2020	Абс.	Відн., %
ВВП номінальний, млн.грн	1079346	1988544	3560596	3974564	4191234	3111888	288,3
Темпи інфляції, %	14	39	15	8	13	-	217,8
Сукупні інвестиції в Україні, млн.дол	61793	51738	53363	56526	54231	-7 562	-12,2
ППШ в Україну, млн.дол	38993	40725	31606	32905	31742	-7 251	-18,6
Середньорічний курс, грн / дол. США	7,9	24,8	26,6	25,5	26,7	18,8	237,1
Рівень безробіття, %	8,8	10	9,1	8,6	9,9	1,1	12,5

Джерело: [29]

Можна зробити висновки про те, що в цілому, порівнюючи показники економічного розвитку України у 2010 та 2020 рр., можна помітити певну різницю між загальним темпом приросту ВВП, показника темпу інфляції та середньорічного курсу гривні по відношенню до долара США. Реальний ВВП України за 10 років збільшився на наступну величину:

$$T_{зр} = 288,3 / 217,8 = 1,32$$

Тобто, за 10 років реальний ВВП України зріс у 1,32 рази або на 32%. Фактично, середньорічне зростання даного показника складало 3,2% упродовж 2010-2020 рр. Це є відносно не поганий показник, але недостатній для

прискореного економічного розвитку та нарощування експортного потенціалу. Так, загальні показники обсягів експорту та ВВП можна побачити на рис. 2.2.

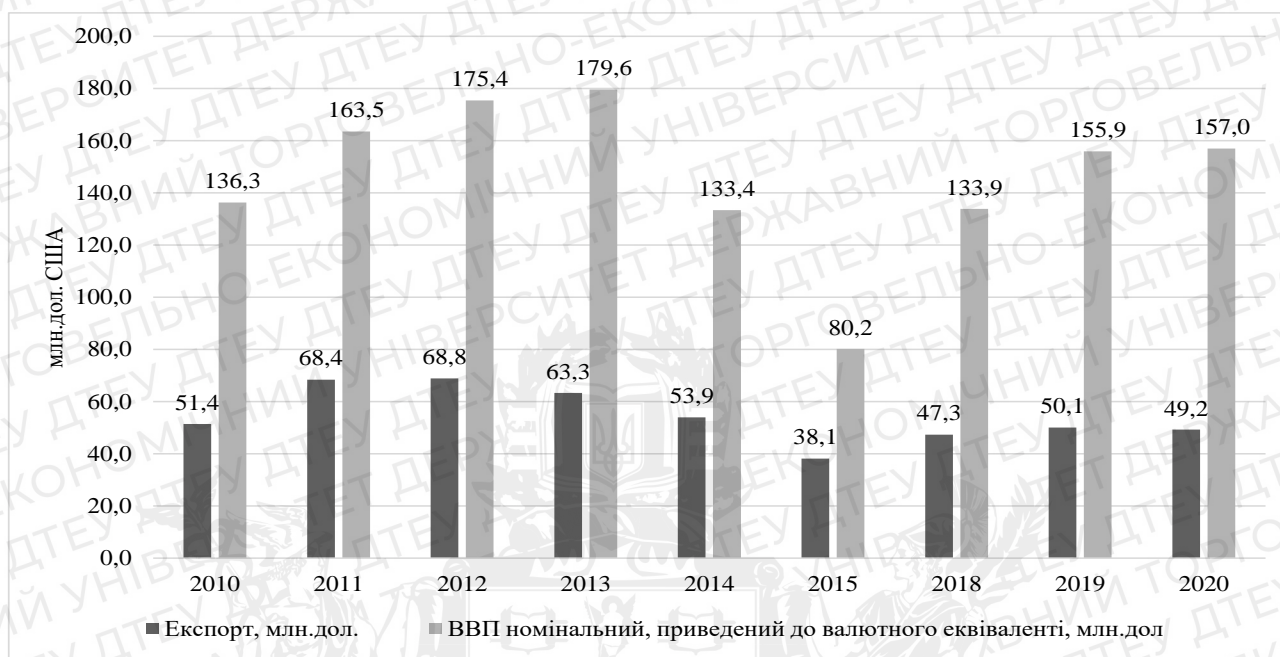

Рис. 2.2. Динаміка обсягу номінального ВВП та експорту України за 2010-2020 рр., млн. дол

Джерело: [29]

З даних рис. 2.2 можемо бачити, що динаміка номінального ВВП, вираженого у валютному еквіваленті, значно зменшилась у 2014 році порівняно з 2013-м роком, що було викликане штучною економічною кризою, спричиненою війною на Сході. Тенденція сукупного обсягу експорту з України протягом періоду з 2010 по 2012 рр. мала загальну тенденцію до зростання. У 2016-2019 рр. намітилася тенденція до стабілізації експорту з України та його поступового зростання. У 2017 році по відношенню до попереднього року експорт з України збільшився на 19,0%, у 2018 році – на 9,4%, у 2019 році – на 5,7%. У 2020 році обсяг експорту скоротився на 1,7%, а обсяг номінального ВВП - зріс на 0,7%. Важливо порівняти між собою темпи динаміки ВВП та експорту (рис. 2.3).

З рис. 2.3 можемо бачити, що темпи динаміки експорту та ВВП є досить подібними. При цьому, у періоди зниження експорту, обсяги ВВП мали динаміку до зменшення. Однак, у 2011-2014 роках динаміка наведених показників відрізнялася від динаміки цих же показників у 2016-2020 рр. У 2010-2014 рр. відбувалося уповільнення як зовнішньої торгівлі, так і обсягу ВВП. Зниження

обсягу експорту мало менш виражений характер, аніж різке зниження ВВП. У 2016-2020 роках, навпаки, темпи зростання ВВП удвічі випереджають темпи зростання експорту. Це говорить про те, що у економічному зростанні було задіяно потенціал внутрішнього ринку, а також варто враховувати особливості економічного відновлення після рецесії 2014-2015 рр.

Рис. 2.3. Порівняльна динаміка темпів приросту ВВП та експорту України за 2010-2020 рр., %

Джерело: [29]

Варто також відмітити, починаючи з 2014 року обсяги експорту з України не могли перевищити докризове значення. Так, якщо у 2013 році обсяг експорту з України склав 63,2 млрд.дол, то у 2014 році – 53,9 млрд.дол. Максимальне значення експорту за увесь постреволюційний період з 2015 по 2019 рр. складало 50,1 млрд.дол. У 2020 році спостерігалося незначне просідання показника експорту на 1,7%, що було зумовлено пандемією коронавірусу [23]. Разом з тим, після відносного поступового відновлення зовнішньої торгівлі, криза, викликана зростанням захворюваності на COVID-19, пригальмувала розвиток зовнішньої торгівлі України. При цьому, порівняння експорту за 2020 рік до аналогічного періоду 2019 року відображає не суттєве відхилення – 0,9 млрд.дол.

Відповідно до результатів січня-березня 2021 року Європейський Союз залишається найбільшим торговельним партнером нашої країни з питомою вагою торгівлі товарами 40,2%. Порівнюючи із таким самим періодом 2020 року, обсяги

торгівлі товарами в грошовому виразі зросли на 10,5%, обсяги експорту товарів зросли на 17,1%, а імпорту – на 5,2% [29].

За період 2016-2020 років було видно позитивну динаміку заповнення Україною тарифних квот Європейського Союзу, а саме з точки зору кількості квот, які застосовуються, й обсягів експорту в рамках даних квот. Існує позитивна динаміка до зростання рівня заповнення квот для товарів із вищим ступенем переробки. До того ж, фактичний експорт для частини квот значно переважає безмитні поставки в рамках квот [28].

Вітчизняні компанії активно застосовують можливості торгівлі із країнами Європейського Союзу. Якщо в 2016 р. експорт товарів до держав-членів Європейського Союзу здійснювали 13402 компанії, в 2020 р. – 13 849 компаній. В січні-квітні 2021 р. 9 274 вітчизняні компанії здійснювали експорт до держав-членів Європейського Союзу [29].

Головним ризиком для макрофінансової стабільності в 2020 році, котрий постав як перед світовою економікою, так й перед економікою нашої країни через світову рецесію, спричинену коронавірусом SARS-CoV-2, став триваліший термін й поглиблення пандемії коронавірусу, збільшення карантинних заходів і запровадження в нашій країні локдаунів й обмежувальних заходів в процесі боротьби із пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19.

У цілому в Україні, в 2020 році, експорт послуг і товарів показав негативну динаміку, знизившись у вартісному вимірі, за попередніми даними НБУ, на 6,6%, чого не спостерігалось, починаючи із січня 2017 року. Відбулося й скорочення експорту товарів до країн Європейського Союзу – на 17% (питома вага в загальному обсязі експорту товарів – 33,2%) [14].

2.2. Напрямки вдосконалення системи страхування комерційних операцій українських підприємств на зовнішніх ринках

Вихід на закордонні ринки являється досить ризиковим процесом для українських компаній. Однією із головних причин цього донедавна була

відсутність можливості страхування вітчизняних вантажів і комерційних операцій. Жодна страхова компанія не в змозі була надати власні гарантії. Інакше кажучи в нашій країні був відсутній фінансовий інструмент підтримки експорту.

Вітчизняні компанії мають більш складний доступ до фінансування, ніж конкуренти із розвинених країн, а страхування експортних операцій направлене на його розширення. Ринкові механізми не задовольняють існуючий попит, таким чином дану роль має виконувати національне експортно-кредитне агентство.

Задля розвитку експорту Верховна Рада України в 2016 році ухвалила закон №1792-VIII «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» [Про забезпечення масштабної експансії], котрим передбачено створення українського експортно-кредитного агентства (ЕКА).

Головною метою діяльності ЕКА являється стимулювання масштабної експансії експорту товарів (послуг, робіт) вітчизняного походження.

Агентство на добровільних засадах здійснює страхування, перестраховування експортних кредитів, зовнішньоекономічних договорів вітчизняних експортерів, інвестицій із нашої країни, акредитивів, договірних банківських гарантій задля забезпечення відшкодування коштів у випадку невиконання вітчизняним експортером зобов'язань за наданими кредитами, невиконання іноземним покупцем зобов'язань за зовнішньоекономічним договором, втрати інвестицій чи їх частини тощо [3].

До того ж ЕКА надає сек'юритизаційні гарантії банкам-кредиторам з метою забезпечення відшкодування одержаних ними коштів рефінансування експортних кредитів, застрахованих ЕКА, зустрічні гарантії банкам вітчизняних експортерів, більш того тендерні гарантії (гарантій виконання зобов'язань вітчизняними експортерами в процесі участі в міжнародних тендерах).

Головними завданнями ЕКА являються захист вітчизняних експортерів від ризику неплатежів і фінансових втрат, впровадження новітніх фінансових технологій в зовнішній торгівлі, збільшення конкурентоспроможності товарів

(послуг, робіт) вітчизняного походження на світових ринках, участь в реалізації програм часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами, співробітництво із іноземними й міжнародними фінансовими організаціями тощо [3].

Передумовами для повноцінного функціонування ЕКА в нашій країні являється прийняття низки законів і законодавчих актів, на кшталт:

- наказ Мінекономіки №1050 «Про затвердження Положення про встановлення внутрішнього рейтингу експортерів та іноземних покупців» від 04 червня 2020 р. [11];

- наказ Мінекономіки №386 «Про затвердження Положень про правила страхування та перестрахування приватного акціонерного товариства «Експортно-кредитне агентство»» від 3 березня 2020 р. [12];

- наказ Мінекономіки №331 «Про затвердження положення про страхові тарифи, положення про склад страхових резервів та правил формування та використання страхових резервів приватного акціонерного товариства «Експортно-кредитне агентство»» від 26 лютого 2020 р.;

- постанова КМУ №772 «Про затвердження Правил здійснення діяльності ПрАТ «ЕКА» зі страхування від комерційних і некомерційних ризиків, перестрахування і надання гарантій» від 21 серпня 2019 р. [13];

- постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) №65 «Питання утворення Експортно-кредитного агентства»» від 7 лютого 2018 р. [8] (утворено приватне акціонерне товариство Експортно-кредитне агентство і затверджено його установчі документи).

Задля формування умов для ефективної і належної діяльності «Експортно-кредитного агентства» і розширення сфери підтримки українських експортерів, уряд України 18 серпня 2021 р. прийняв постанову що стосується докапіталізації ЕКА через емісії облігацій внутрішньої державної позики на 1,8 млрд. гривень (~64,5 млн. дол. США), після чого статутний капітал Агентства становив 2 млрд. грн. [7].

Як вважають експерти, для того аби ЕКА могло надавати реальну допомогу вітчизняним експортерам і сприяти їх розвитку потрібно виконати деякі умови:

- 1) компенсування частини процентної ставки за кредитами нераціонально робити через ЕКА, оскільки це може зумовити хвилю шахрайських схем і зіпсувати репутацію Агентства;
- 2) регулятором ЕКА має стати Національний банк України, на сьогоднішній день ЕКА не має регулятора;
- 3) регулятором ЕКА має стати Національний банк України, на сьогоднішній день ЕКА не має регулятора;
- 4) потрібно розширити перелік кодів УКТЗЕД, за котрими ЕКА має право страхувати контракти, наразі він доволі обмежений;
- 5) функціонування ЕКА повинно бути прозорим, у майбутньому Агентство має одержати міжнародний кредитний рейтинг і користуватися послугами аудитора з міжнародною репутацією задля щорічної публікації власних звітів за МСФО [15].

З метою того, аби ЕКА могло ефективно реалізувати функції страхування, перестраховування і гарантування вітчизняних експортерів, покрити прогалини страхового ринку для вітчизняних експортерів, необхідним є партнерство із банківськими установами. Наразі воно досягнуто із Bank Alliance, «Укргазбанк», «Альфа-Банк», «АТ Банк Альянс», «Ощадбанк», «Кредитвест» й ін. До того ж, ЕКА підписало Меморандуми щодо співпраці з вітчизняними банками також для спрощення доступу до фінансування середнім і малим суб'єктам господарювання при здійсненні ними експорту товарів, робіт та послуг [18].

За доволі недовгий термін діяльності «Експортно-кредитне агентство» вже має деякі результати, в тому числі підписано перші договори на страхування зовнішньоекономічних контрактів вітчизняних експортерів, до того ж сформовано портфель потенційних клієнтів на 250 млн. дол. США. Більш того Агентство разом із «Укрексімбанк» впровадили комплексну програму щодо страхування експортних кредитів. Запланований обсяг кредитного портфелю на старті програми складає 50 млн. грн. із подальшим зростанням, беручи до уваги можливості ЕКА.

В той же час, ЕКА сформовано повний пакет документів і регламентуючих процедур (Технологічна карта погодження і підписання договорів страхування ЗЕД, анкета страхувальника, перелік документів для укладання договору, заява на страхування, договір страхування) по наступних продуктах: страхування тендерних гарантій; страхування експортного кредитування і страхування зовнішньоекономічного договору (контракту) [18].

Реальна користь діяльності ЕКА в тому, що Агентство зможе підтримати експортерів, котрі пропонують зарубіжним партнерам продукцію із високою доданою вартістю, а не лише сировинну. Діяльність ЕКА зі страхування, перестрахування і гарантування вітчизняним експортерам їх успішності в торгівлі із країнами Південної і Центральної Америки, Європи, Азії й Африки.

Задля удосконалення системи страхування комерційних операцій на зовнішніх ринках господарюючому суб'єкту необхідно співпрацювати із експортно-кредитними агентствами, як в нашій країні, так й закордоном. Нині експортні позикові програми наявні в більшості країн Східної Європи: Mehib (Угорщина), Soface (Франція), Cesce SA (Іспанія), Kuke (Польща), Hermes (Німеччина).

Українські підприємства можуть, на кшталт, використовувати переваги програми кредитування «Soface», діяльність останнього поширюється на переважну більшість країн в котрих аналізований суб'єкт господарювання проводить експортну діяльність. В Україні у співпраці з АТ Банк Альянс «Soface» здійснює діяльність із страхування експортних позик та управління дебіторською заборгованістю, володіє єдиною базою даних, що налічує близько 40 млн. компаній по всьому світу. Бізнес-модель «Soface» дає змогу використовувати наявні технології оцінки ризиків, зважаючи на специфіку країни страхування. Компанія являється світовим лідером на ринку Позикового страхування і водночас обслуговує близько 50 тис. клієнтів по всьому світу [21].

На кшталт, щодо Бельгії у контексті оцінки ризиків здійснення міжнародних комерційних операцій та необхідності страхування сайт «Soface» пропонує таку інформацію (табл. 2.2).

Основні макроекономічні показники Бельгії

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 (о)	2021 (п)
Зростання ВВП (%)	1.5	1.2	-7.3	4.4
Інфляція (середньорічна, %)	2.3	1.2	0.4	1.4
Бюджетний баланс (% ВВП)	-0,8	-1.9	-11.5	-8.2
Залишок поточного рахунку (% ВВП)	-0,8	0.3	0,5	0,7
Державний борг (% ВВП)	99.8	98.1	118,0	118.5

* о – оцінка; п – прогноз

Джерело: [21]

До того ж, експерти «Софасе» виявляють слабкі та сильні сторони країни для оцінки страхових ризиків (рис. 2.4).

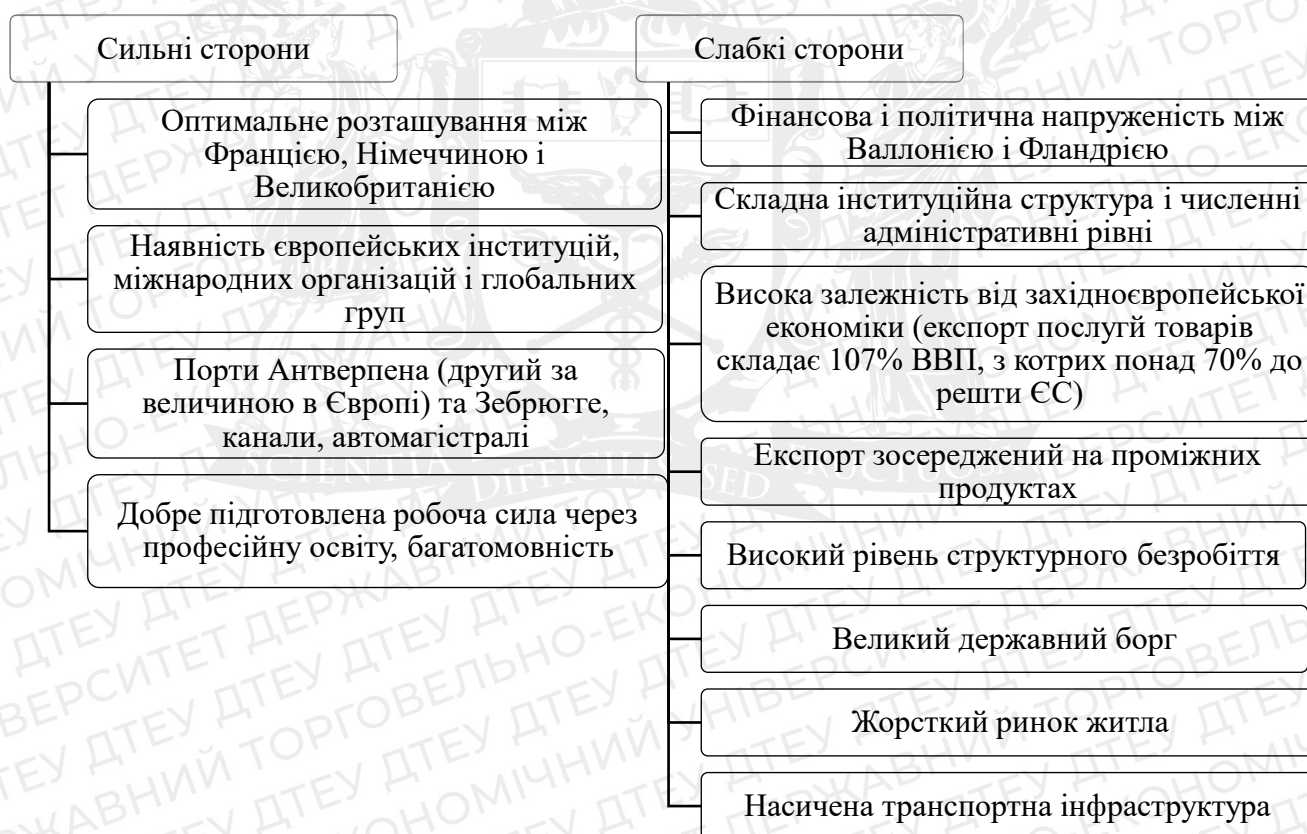

Рис. 2.4. Сильні і слабкі сторони Бельгії

Джерело: [21]

Бельгія була однією з країн, що найбільшою мірою постраждали від пандемії у 2020 році, як з боку економіки, так й з боку зору здоров'я (найбільша кількість смертей на одного жителя на кінець 2020 року).

Розглянемо ймовірні ризики міжнародних комерційних операцій українських підприємств і напрямки їх подолання (табл. 2.3).

Таблиця 2.5

Перешкоди на шляху реалізації міжнародних комерційних операцій українських підприємств та рекомендовані напрями їх нівелювання

Перешкоди	Напрями нівелювання
Стихійні лиха	Довготермінове страхування
Відплив кваліфікованого персоналу	Довготермінове страхування
Протиправні дії третіх осіб	Середньотермінове страхування
Складніші технічно перевезення ніж прогнозовані	Використання додаткових засобів безпеки під час транспортування. Короткострокове страхування
Негативні економічні явища	Високий рівень уваги під час формування підготовчих робіт. Довгострокове страхування
Збої у роботі логістичної системи	Використання великого обсягу збірних маршрутів. Короткострокове страхування
Необхідність відповідати жорстким вимогам клієнтів в галузі часу і термінів виконання перевезень	Мобілізація до сфери транспортування додаткового спецтранспорту, розробка оптимальних маршрутів. Короткострокове страхування
Нерівномірність перевезень протягом року, яка обумовлена динамікою попиту	Мобілізація до транспортування додаткового спецтранспорту меншої вантажопідйомності, розробка оптимальних маршрутів
Перевезення нестандартного вантажу	У разі потреби оренда спецтехніки, формування раціональних маршрутів
Суттєва віддаленість замовників (можливе псування продукції)	Розрахунок хронометражу задля визначення середнього часу, який потрібен для реалізації операції. Використання спецтехніки. Короткострокове страхування

Джерело: розроблено автором

Таким чином, значної кількості ризиків під час реалізації міжнародних комерційних операцій українських підприємств можливо уникнути завдяки страхуванню. Саме тому вітчизняним суб'єктам міжнародного бізнесу рекомендовано здійснювати співробітництво не тільки із приватними страховими компаніями, а й з державними експортно-кредитними агентствами, як у нашій країні, так і закордоном.

Висновки до розділу 2

Геополітичний фактор розвитку експортної діяльності також переважно спрямований у історичний ракурс пострадянського минулого, відголоски якого відчутні навіть і по нині. Динаміка номінального ВВП, вираженого у валютному еквіваленті, значно зменшилась у 2014 році порівняно з 2013-м роком, що було викликано штучною економічною кризою, спричиненою війною на Сході.

В цих умовах вітчизняні компанії мають складніший доступ до фінансування, на противагу конкурентам із розвинених країн, а страхування експортних операцій направлене на його розширення. Ринкові механізми не задовольняють існуючий попит, таким чином дану роль має виконувати українське експортно-кредитне агентство.

В наш час експортні позикові програми наявні в більшості країн Східної Європи: Mehib (Угорщина), Soface (Франція), Cesce SA (Іспанія), Kuke (Польща), Hermes (Німеччина). Великої кількості ризиків під час реалізації міжнародних комерційних операцій українським підприємствам можливо уникнути завдяки страхуванню. Так вони можуть, на кшталт, використовувати переваги програм кредитування закордонного експортно-кредитного агентства «Soface», діяльність котрого розповсюджується на переважну більшість країн в котрих аналізований суб'єкт господарювання проводить експортну діяльність. В Україні у співпраці з АТ Банк Альянс «Soface» здійснює свою діяльність із страхування експортних позик та управління дебіторською заборгованістю

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Грунтуючись на здійсненому дослідженні можемо підсумувати наступне.

Страховання експортних операцій являє собою специфічний вид страхування відповідальності, який реалізується задля запобігання ймовірних збитків від часткової втрати чи втрати відвантажених експортних товарів на шляху від місця відправлення до місця призначення.

Міжнародний досвід вказує на ефективність діяльності установ із підтримки експорту різної форми власності. В багатьох країнах основна увага акцентується на розвиток системи страхування ризиків експортної діяльності за державної підтримки задля захисту від ризиків учасників зовнішньоекономічної діяльності, проте також поширеними є й приватні ЕКА.

Геополітичний фактор розвитку експортної діяльності також переважно спрямований у історичний ракурс пострадянського минулого, відголоски якого відчутні навіть і по нині. Динаміка номінального ВВП, вираженого у валютному еквіваленті, значно зменшилась у 2014 році порівняно з 2013-м роком, що було викликане штучною економічною кризою, спричиненою війною на Сході. Тенденція сукупного обсягу експорту з України протягом періоду з 2010 по 2012 рр. мала загальну тенденцію до зростання. У 2016-2019 рр. намітилася тенденція до стабілізації експорту з України та його поступового зростання. У 2017 році по відношенню до попереднього року експорт з України збільшився на 19,0%, у 2018 році – на 9,4%, у 2019 році – на 5,7%. У 2020 році обсяг експорту скоротився на 1,7%, а обсяг номінального ВВП - зріс на 0,7%. До 2014 року зовнішньоекономічний вектор розвитку експорту України був спрямований переважно на країни СНД, а орієнтація експорту на ринки країн ЄС та Азії розвивалася досить повільними темпами, що було зумовлено переважно відсутністю економічних реформ по відношенню до багатьох ключових секторів економіки. Після 2014 року Україна радикально змінила вектор розвитку зовнішньої торгівлі у напрямку переорієнтації с напрямку СНД на напрямки країн ЄС та Азії.

В наш час експортні позикові програми наявні у більшості країн Східної Європи: Mehib (Угорщина), Soface (Франція), Cesce SA (Іспанія), Kuke (Польща), Hermes (Німеччина).

За прикладом закордонних в 2016 році було створено українське «Експортно-кредитне агентство», основною метою діяльності котрого являється стимулювання масштабної експансії експорту товарів (послуг, робіт) вітчизняного походження.

Значну кількість ризиків під час реалізації міжнародних комерційних операцій українським підприємствам можливо обійти завдяки страхуванню. Так рекомендовано здійснювати співробітництво не тільки із приватними страховими компаніями, але й із державними експортно-кредитними агентствами, як в Україні, так і закордоном.

З метою удосконалення системи страхування комерційних операцій на зовнішніх ринках українські підприємства можуть, на кшталт, використовувати переваги програм кредитування закордонного приватного експортно-кредитного агентства «Soface», діяльність котрого поширюється на переважну більшість країн в котрих аналізований суб'єкт господарювання проводить експортну діяльність. В Україні саме у співпраці з АТ Банк Альянс здійснює діяльність «Soface» із страхування експортних позик та управління дебіторською заборгованістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Манес А. Основы страхового дела / Пер. с нем.; Под ред. и допол. М. И. Ушакова. — СПб.: М. В. Кечедши-Шаповалов, 1909. - 173 с
2. Ризик-менеджмент ланцюгів постачання в умовах цифрової економіки / В. В. Вітлінський, В. І. Скіцько // Бізнес Інформ. - 2018. - No 4. - С. 384- 392. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_4_55
3. Український тлумачний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>
4. Тлумачний словник Ожегова <https://lexicography.online/explanatory/ozhegov/%D1%81/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D1%8C>
5. Тлумачний словник В. Даль [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://librebook.me/tolkovyi_slovar_jivogo_velikorusskogo_iazyka
6. Страхування : підручник / [Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Пікус Р.В. та ін.] ; за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
7. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика: навчально-методичний посібник Рекомендовано Мін. освіти / Н.М. Внукова, В.І. Успенко Л.В. Временко. - Х.: Бурун Книга, 2004. - 376 с.
8. Закон України “Про страхування” від 4 жовтня 2001 р. (Відомості Верховної Ради України, (ВВР), 2002, N 7, ст.50 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Інформаційний сайт Інвестопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/f/financialrisk.asp>
10. Конспект лекцій до вивчення дисципліни «Управління ризиками в ЗЕД» для студентів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» денної форми навчання, освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / Укладач Н.Є. Стрельбіцька. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 81 с.

11. Голубій І. Є. Міжнародний досвід страхування експортно-імпорتنих операцій та державної підтримки експортерів. *Наукові праці НДФІ*. 2013. Вип. 3. С. 106-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2013_3_13. (дата звернення: 05.01.2022).
12. ЕКА підписало меморандум з Ексімбанком Туреччини. ПрАТ «Експортно-кредитне агентство». 2021. URL: https://www.eca.gov.ua/eka-pidpysalo-memorandum-z-eksimbankom-turechchyny/#.YeYLz_5Bw2w (дата звернення: 05.01.2022).
13. Експортно-кредитне агентство України. Посольство України в Королівстві Данія. 2.04.2021. URL: <https://denmark.mfa.gov.ua/ukraine-and-denmark/trade-and-investment/promotion-of-ukrainian-exports/export-credit-agency-of-ukraine> (дата звернення: 05.01.2022).
14. Звіт про управління ПрАТ «Оболонь». URL: <https://obolon.ua/files/shareholders/023296c9f6e17ab3ae1c5e864b801653.pdf> (дата звернення: 05.01.2022).
15. Лазнева І. О. Аналіз загальної концепції та структури ринку страхування експортних кредитів. *Наук. вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Міжнародні економічні відносини і світове господарство. 2018. Вип. 17. Ч.1. С. 135-139. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/32.pdf (дата звернення: 05.01.2022).
16. Лазнева І. О., Седова Д. О. Комплексні аспекти розвитку світового ринку страхування експортних кредитів та інвестицій в сучасних умовах. *Наук. вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Міжнародних економічних відносин і світове господарство. 2018. Вип. 20. Ч. 2. С. 79-83.
17. Мінекономіки завершує докапіталізацію експортно-кредитного агентства на суму 2 млрд гривень. *Міністерство економіки України*. 18.08.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-zavershuye-dokapitalizaciyu-eksporno-kreditnogo-agentstva-na-sumu-2-mlrd-griven> (дата звернення: 05.01.2022).
18. Питання утворення Експортно-кредитного агентства: Постанова Кабінету Міністрів України; Статут, Положення, Порядок від 07.02.2018 №65. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.01.2022).

19. Правове регулювання страхової діяльності: навч. посіб. для студентів юридичних вищих навч. закладів / За редакцією О.П. Гетманець, О.М. Шуміла. Київ, 2014. 402 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/278/Strah_pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.01.2022).

20. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту: Закон України від 20.12.2016 №1792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення: 05.01.2022).

21. Про затвердження Положення про встановлення внутрішнього рейтингу експортерів та іноземних покупців: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 4 червня 2020 року №1050. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME200510.html (дата звернення: 06.01.2022).

22. Про затвердження положень про правила страхування зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та перестраховання приватного акціонерного товариства «Експортно-кредитне агентство»: Мінеконом, торгівлі та сг; Наказ, Положення, Заява [...] від 03.03.2020 №386. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0386915-20#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

23. Про затвердження Правил провадження діяльності приватного акціонерного товариства «Експортно-кредитне агентство» із страхування від комерційних та некомерційних ризиків, перестраховання та надання гарантій: Постанова Кабінету Міністрів України; Правила від 21.08.2019 №772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.01.2022).

24. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 06.01.2022).

25. Репко М. Як не перетворити Українське експортно-кредитне агентство на зомбі-страховика. *Українська правда*. 23.06.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/23/675234/> (дата звернення: 05.01.2022).
26. Річна інформація емітента цінних паперів (річний звіт) за 2019 рік. ПрАТ «Оболонь». URL: <https://obolon.ua/files/shareholders/58ee08c3241d7c5133ea6704f6d10882.pdf> (дата звернення: 05.01.2022).
27. Річна інформація емітента цінних паперів (річний звіт) за 2020 рік. ПрАТ «Оболонь». URL: <https://obolon.ua/files/shareholders/379a0cab5dab407e92ebc5ead8be2d5b.pdf> (дата звернення: 05.01.2022).
28. Романішин О. Експортно-кредитне агентство допоможе диверсифікувати ринки. Київська торгово-промислова палата. Онлайн-журнал. 2021. URL: <https://kiev-chamber.org.ua/uk/133/2496.html> (дата звернення: 05.01.2022).
29. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2022).
30. Сайт «Coface». URL: <https://www.coface.com/> (дата звернення: 05.01.2022).
31. Скок П. О. Експортно-кредитні агентства в системі фінансових механізмів торговельної політики держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 21(2). С. 173-176. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21\(2\)__44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21(2)__44). (дата звернення: 05.01.2022).
32. Черепанич С. М. Світовий досвід страхування експортних кредитів та можливості його застосування в Україні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 3. С. 27-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_3_7. (дата звернення: 05.01.2022).
33. Чорна А. А. Страхування експортних операцій. Буковинська державна фінансова академія. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/3_56990.doc.htm (дата звернення: 05.01.2022).

34. Шолойко А.С. Страхование экспортных кредитов как инструмент государственной поддержки экспортной деятельности в Украине. *Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы*. 2013. №8. С. 96-103.

35. Belgium. Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/country/belgium> (дата звернення: 05.01.2022).

36. Belgium. Major macro economic indicators. Coface. URL: <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Belgium> (дата звернення: 05.01.2022).

37. China. Index of economic freedom. Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/country/china> (дата звернення: 05.01.2022).

38. Ease of doing business in Belgium. The World Bank. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/belgium> (дата звернення: 05.01.2022).

39. Ease of doing business in China. The World Bank. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/china#> (дата звернення: 05.01.2022).

40. Ease of doing business in Germany. The World Bank. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/germany> (дата звернення: 05.01.2022).

41. Ease of doing business in Moldova. The World Bank. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/moldova> (дата звернення: 05.01.2022).

42. Ease of doing business in Poland. The World Bank. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/poland> (дата звернення: 05.01.2022).

43. Germany. Index of economic freedom. Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/country/germany> (дата звернення: 05.01.2022).

44. Moldova. Index of economic freedom. Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/country/moldova> (дата звернення: 05.01.2022).

45. Panchenko O. I., & Kalchenko O. M. Insurance of export credits as a basis for the activation of foreign economic activities of enterprises. *Науковий вісник Полісся*. 2018. №1(1(13)). P. 169–175. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/132692> (дата звернення: 05.01.2022).

46. Poland. Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/country/poland> (дата звернення: 05.01.2022).

47. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 05.01.2022).

